

GRÄNSER OCH RÅMÄRKEN

Fastighetsgränser och råmärken bestämmer gränserna för det område som ingår i en fastighet. Särskilda bestämmelser och förfaranden styr bestämmandet av gränser och råmärken som varje fastighetsägare bör känna till.

Gränsens kännetecken

Hur vet du att du har kommit till en fastighets- eller tomtgräns?

Kännetecken för en fastighetsgräns är exempelvis råmärken, staket, upphuggna rålinjer eller kanten av en avverkningsfigur i skogen, osv.

När en ny gräns uppstår eller en befintlig gräns utreds vid en lantmäteriförrättning, huggs den upp i terrängen, dvs. träden fälls från rågatan. Efter detta kan rålinjen endast skönjas i terrängen om markä-

garna ser till att den hålls öppen. Det är alltså rätt vanligt att en rålinje inte alls kan skönjas i terrängen. På detaljplaneområden, dvs. inom stadsområden huggs rålinjerna inte upp.

Vilket är det tydligaste kännetecknet för en gräns?

Det tydligaste kännetecknet för en gräns i skogen är en upphuggen rålinje som hålls öppen. Det tydligaste kännetecknet för en byggplats är ett råmarke som hittas i terrängen. Gränsernas brytningspunkter märks ut med råmärken.

Gränsens sträckning

Vem bestämmer sträckningen av en gräns?

Om det är fråga om en ny gräns, bestämmer markägaren oftast dess sträckning. Det vanligaste fallet är ett köpebrev som berör outbrutet område, där gränsen ritas på köpebrevets kartbilaga.

Utgående från köpebrevet märker förrättningsingenjören ut gränsen i terrängen med råmärken och mäter upp den nya gränsen. Olika markanvändningsplaner, exempelvis detaljplanen, påverkar gränsens sträckning.

Markägaren kan själv utreda sträckningen av gamla gränser med hjälp av gamla förrättningskartor. Lantmäteriverkets verksamhetsställen tillhandahåller kopior av förrättningskartor.

På dessa kartor anges råmärkenas läge samt råmåtten. Fastighetsregisterkartan kan också utnyttjas för att leta efter råmärken, men den är inte alltid tillräcklig för att utreda gränsens exakta sträckning.

Om gränsens sträckning är oklar kan markägaren ansöka om rågång, en förrättning där förrättningsingenjören bestämmer gränsens sträckning.

Hur kan markägare bestämma sträckningen av en gräns?

Det enklaste sättet att dra en rätt kort igenvuxen rålinje utan mätinstrument är att staka ut gränsen med pålar. Först letas de gamla råmärkena fram i terrängen. En rät linje mellan råmärkena stakas ut genom att placera t.ex. en ny plogkäpp på den linje som andra käppar utvisar. Om linjen av pålar inte träffar råmärket på det första försöket, görs ett nytt försök. Användningen av metoden begränsas av gränsens längd och höjdskillnader försvårar arbetet. En markägare som vill bestämma sträckningen

av en gräns har skäl att göra det tillsammans med grannfastighetens ägare.

Kan jag använda min bärbara GPS-utrustning för att leta fram råmärken?

Visst, och det går ofta även att hitta råmärken, men en bärbar GPS-apparat är inte tillräckligt exakt för att dra en rålinje i terrängen.

Kan en markägare lita på koordinatuppgifterna från lantmäteribrån och exempelvis fälla träd i samband med skogsavverkning på basis av dessa uppgifter?

Koordinatuppgifternas precision varierar betydligt. De bästa koordinatuppgifterna har en noggrannhet på några centimeter, medan de sämsta koordinatuppgifterna kan ha en felmarginal på flera tiotals meter, beroende på hur koordinaterna har bestämts. Det viktigaste är att hitta råmärkena i terrängen och avverka skogen enligt dem. Det är naturligtvis möjligt att utnyttja koordinaterna för att leta fram råmärken. Den som på grund av inexakta koordinatuppgifter oavsiktligt råkar hugga ned grannens skog står själv för följderna.

Ändringar i sträckningen av en gräns

Vem kan ändra på sträckningen av en gräns?

Sträckningen av en sådan gräns som har bestämts med råmärken eller råpunkter kan endast ändras vid en lantmäteriförrättning. Om råmärkena försvinner bestämmer förrättningsingenjören gränsen till dess tidigare sträckning och märker ut den med råmärken.

Hur utreds oklarheter i sträckningen av en gräns?

Genom en lantmäteriförrättning som utförs av Lantmäteriverket.

Vem kan begära en granskning av en fastighets gränser?

I första hand kan markägaren ansöka om rågång. Om behovet av rågång är en följd av att exempelvis ett elbolag har grävt ner en jordkabel, kan bolaget ansöka om rågång för att rätta situationen.

Vad kostar en rågång och vem betalar kostnaderna?

Rågångsavgiften bestäms av antalet utredda råmärken, antalet fastigheter som är delaktiga i rågången samt längden på den gräns som utretts. Kostnaderna fördelas enligt den nytta som respektive sakägare har av rågången, vanligtvis mellan rågrannar. Avgifterna fastställs vid förrättningsammansammanträdet.

Råmärkenas utseende

Hurudana råmärken finns det i terrängen?

De vanligaste råmärkena, dvs. rårosena är stenrösen, betongrösen samt rör- och bultrösen av metall. Även träpålar kan användas som råmärken.

Hur märks en gräns ut på vattenområde?

Tidigare byggdes rösen på stränder parvis för att utvisa gränsens riktning på ett vattenområde. I dag framgår en gräns på vattenområde oftast endast av kartan, ingenting byggs i terrängen.

Är en "stenhög" som byggdes för länge sedan fortfarande godkänd som råmarke?

Visst, och dylika fyrkantiga "stenhögar" får fortfarande byggas som råmärken. Överst på denna och andra typer av råmärken byggda i sten finns en så kallad nummersten, som oftast är större än övriga stenar och på den har rösets nummer huggits.

Vilka uppgifter innehåller råmärken?

På ett råmarke finns ett nummer, som även syns på förrättningskartan och fastighetsregisterkartan. På stenrösen högs tidigare även linjer och vinklar som beskriver gränsens sträckning.

Vad är ett nedsänkt råmarke?

Råmärken dvs. rårosen byggs vanligtvis i slut- och hörnpunkterna av en fastighetsgräns. Ibland kan dessa punkter ligga på ett sådant ställe i terrängen att ett röse skulle störa användningen av området (t.ex. vägområde). Ett råröse kan sänkas ned un-

der markytan så att det inte försvårar markägarnas praktiska åtgärder. Om röset är nedsänkt antecknar förrättningsingenjören en uppgift om detta på förrättningskartan och i fastighetsregistret för att även kommande generationer ska veta om det nedsänkta röset. Markägaren kan senare lokalisera det nedsänkta röset med hjälp av råmåttan och en metalldetektor.

När ligger ett råröse inte i hörnet av en fastighet?

Ett råröse i terrängen placeras inte nödvändigtvis i hörnet av fastigheten. Ibland har det inte varit möjligt att bygga ett råröse på hörnpunkten, utan fastighetens hörn har angetts som en råpunkt med hjälp av bindmått från rårosena. Om ett råröse inte ligger i slutpunkten av en fastighetsgräns antecknar förrättningsingenjören en uppgift om detta på förrättningskartan och i fastighetsregistret.

Flyttande och ersättande av råmärken

Vad ska man göra om ett råmarke riskerar att förstöras exempelvis vid grävning av ett dike? En rågångsförrättning behövs för att flytta råmärket till ett säkrare ställe.

Vem kan flytta på ett råmarke?

Endast Lantmäteriverkets förrättningsingenjörer får flytta på råmärken. Markägaren, företagaren med grävmaskin eller en enskild vägs väglag får inte flytta på råmärken.

Kan markägaren själv ersätta ett slitet råmarke, exempelvis en mossig sten, med en ny råsten? Med hänvisning till tidigare svar, nej.

Underhåll av en gräns

Behöver man underhålla gräns, och vem borde göra det?

Markägarna har skäl att "underhålla" sina fastighetsgränser, dvs. se till att de hålls öppna. Man måste ju också föra bilen på service regelbundet för att undvika en totalreovering. Samma sak gäller fastighetsgränser, utan regelbunden "service" kan det bli aktuellt med en totalreovering, dvs. en rågång.

Vad avses med upphuggning av en gräns?

Upphuggning av en gräns innebär att träden tas bort från rålinjen. I samband med att gränsen huggs upp stakas den ofta ut i terrängen med käppar av trä eller plast.

Hur huggs en gräns upp?

Träden på båda sidor om rålinjen huggs ned så att rålinjen kan urskiljas i terrängen. Sådan upphuggning av gränser som sker på markägarnas initiativ regleras av lagen angående vissa grannelagsförhållanden, enligt vilken en rågata får vara högst 1,5 meter bred. Naturligtvis kan parterna avtala om en bredare rågata (t.ex. basväg för skogsbruk).

Vem huggar upp en gräns?

Markägarna kan själv hugga upp en rålinje om dess

sträckning är klar och ostridig. Markägarna ska avtala om upphuggningen. Vid upphuggningen kan markägarna anlita exempelvis skogsvårdsföreningens yrkesmän.

Vid en lantmäteriförrättning ansvarar förrättningsingenjören för den arbetskraft som behövs vid upphuggningen av en fastighetsgräns.

Vad göra, om råmärkena blir mossiga eller siffrorna på råstenarna har slitits bort?

Markägaren kan själv skrapa bort mossan, men att hugga ett nummer i sten eller annars röra ett råmärke får endast göras vid en lantmäteriförrättning.

Gamla råmärken kan likna dem på bilderna nedan:

Exempel på rörrösen:

1. rörröse
2. skogsrörröse
3. bergsröse

Termer

Rågång = En typ av fastighetsbestämmningsförrättning där oklarheter som berör sträckningen av en fastighetsgräns eller ett råmärke utreds.

Rålinje = En rät linje mellan två råmärken.

Råröse = Ett beständigt råmärke i terrängen som utvisar en fastighetsgräns.

Upphuggning av en gräns = Avlägsnande av träd från rålinjen.

Lagstiftning

De åtgärder som vid fastighetsförrättningar berör gränserna baserar sig på fastighetsbildningslagen (FBL 12.4.1995/554). Om upphuggning av fastighetsgränser då det inte sker vid en fastighetsförrättning föreskrivs i 15 § i lagen om vissa grannelagsförhållanden.